

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

“Ammattiosaamisen näytöistä päteviä putkimiehiä ja oivia oppaita” -
Ammattiosaamisen näytöt talotekniikan ja
matkailualan perustutkinnoissa

Seppo Lahtinen
Tomi Mandelin

2007

LAHTINEN SEPPO, MANDELIN TOMI: "Ammattiosaamisen näytöistä päteviä putkimiehiä ja oivia oppaita" - Ammattiosaamisen näytöt talotekniikan ja matkailualan perustutkinnoissa.

Tampereen ammattikorkeakoulu

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 37 s + 1 liitesivu

Ohjaaja: Antti Saikku.

Huhtikuu 2007

Avainsanat: ammattiosaamisen näytöt, matkailualan perustutkinto, talotekniikan perustutkinto.

TIIVISTELMÄ

Tämä kehittämishanke on tehty osana Tampereen ammattikorkeakoulun opettajankoulutusta. Kehittämishankkeessa selvitetään ammattiosaamisen näyttöjen historiaa, lainsäädäntöä ja näyttöihin liittyviä oppimiskäsityksiä. Kehittämishankkeessa tarkastellaan matkailualan perustutkinnon ja talotekniikan perustutkinnon ammattiosaamisen näyttöjä. Kehittämishankkeessa on lähteinä käytetty yleisiä näyttöihin liittyviä julkaisuja, tarkasteltujen alojen näyttöpiloteista saatua materiaalia ja Ahlmanin ammattiopiston matkailualan opetussuunnitelmaa.

Ammattiosaamisen näytöt ovat kaikessa 1.8.2006 jälkeen alkaneessa ammatillisessa peruskoulutuksessa käytössä oleva arviointimenetelmä, joka toteutettiin tarvittavilla lainmuutoksilla. Näyttöjen käyttöönottoa edelsi laaja kehittämis-, kokeilu- ja koulutusvaihe.

Näytöt ovat ammattiosaamisen keskeisiä työtehtäviä, jotka pyritään suorittamaan oikeissa työtilanteissa ja jotka arvioidaan. Kehittämishankkeessa tarkastellut alat poikkeavat näyttöjen järjestelyjen osalta toisistaan. Matkailualan ammattiosaamisen näytöt keskittyvät esitetyssä opetussuunnitelmassa asiakaspalvelun arviointiin ja talotekniikan näytöissä arvioidaan erityisesti työn lopputulosta ja työturvallisuutta.

Sisällysluettelo

1	Ammattiosaamisen näytöt osaksi ammatillisten opintojen arkea.....	4
2	Ammattiosaamisen näyttöjen historia	5
3	Ammattiosaamisen näyttöihin liittyvä lainsäädäntö.....	6
3.1	Laki ammatillisesta koulutuksesta.....	7
3.2	Asetus ammatillisesta koulutuksesta	8
3.3	Lainsäädäntö opettajan kannalta	9
4	Näyttöjen taustalla vaikuttavat oppimiskäsitykset	11
4.1	Oppimiskäsitykset	11
4.1.1	Konstruktivismi	12
4.1.2	Kokemuksellinen oppiminen.....	12
4.1.3	Aktiivinen oppiminen.....	13
4.1.4	Ongelmaperustaisen oppimisen (problem-based learning, PBL).....	13
4.2	Työelämässä tapahtuneet muutokset oppimisen kannalta.....	14
5	Matkailualan käytännöt ja kokemukset	15
5.1	Matkailualan ammattiosaamisen näytöt Ahlmanin ammattiopistolla	16
5.2	Ammattiosaamisen näyttöjen järjestelyt	17
5.2.1	Matkailupalvelujen opintokokonaisuus	18
5.2.2	Matkailun ohjelmopalvelujen tuottamisen opintokokonaisuus	20
5.2.3	Matkailukeskuksessa toimimisen opintokokonaisuus	22
5.3	Kokemukset Ahlmanilta.....	25
5.4	Kysely matkailualan näytöistä.....	26
6	Talotekniikka-alan kokemukset	27
6.1	Ensimmäisen luokan opiskelijat	28
6.2	Toisen luokan opiskelijat.....	28
6.2.1	LV-asennustyö, urakkatyömaa	28
6.2.2	LV-asennustyö/saneeraus, tuntityömaa	29
6.3	Keskitetty näyttöaineisto	30
6.4	Työmaalta kuultua	30
7	Kustannukset	31
8	Alojen ammattiosaamisen näyttöjen vertaaminen.....	32
9	Näkemyksiä ammattiosaamisten näytöistä ja niiden tulevaisuudesta	34
10	Lähdeluettelo	36

Liitteet:

Liite 1. Kysely matkailualan opettajille

1 Ammattiosaamisen näytöt osaksi ammatillisten opintojen arkea

Ammattiosaamisen näytöt tulivat kaikilla aloilla osaksi ammatillisten opintojen arkea 1.8.2006 alkaen. Yhden arviointimenetelmän lisääminen opettajien käyttöön on herättänyt runsaasti kysymyksiä, epätietoisuutta ja jopa pelonsekaisia tunteita opettajan työn siirtämisestä työelämälle. Halu tutustua oman alan ammattiosaamisen näyttöihin ja niistä saatuihin kokemuksiin oli tämän kehittämishankkeen liikkeelle paneva voima.

Kehittämishankkeen aihe on erittäin ajankohtainen. Aiheesta on ollut helppoa saada tietoa toteutettujen pilottihankkeiden raporteista. Toisaalta asia on niin tuore, että pilottihankkeiden ulkopuolta kokemuksia on erittäin vähän.

Kehittämishankkeen tekijöistä Seppo Lahtinen on talotekniikan opettaja ensimmäistä vuotta. Hän on ollut muka yhden päivän mittaisessa perustavaa laatua olevassa näyttökoulutuksessa, sekä laatimassa toisen ja kolmannen luokan alustavaa näyttösuunnitelmaa. Ensimmäisen vuoden näyttöjä on jo innolla tehty ja paperisodasta selvitty.

Toinen kehittämishankkeen tekijöistä on Tomi Mandelin. Hän toimii Ahlmanin ammattiopistossa matkailualan ja erä- ja luontoalan opettajana. Hän on saanut ammattiosaamisen näyttöihin liittyvää tietämystä ammatillisen peruskoulutuksen toimijoiden koulutuskehitys- ja valmennusohjelmassa (KOKEVA), näyttötutkintomestari-koulutuksessa (NTM), oppilaitoksen omissa koulutuksissa ja opettajaopinnoissa. Tomi on ollut tekemässä tässä kehittämishankkeessa esimerkkinä käytettyä Ahlmanin ammattiopiston matkailualan perustutkinnon opetussuunnitelmaa.

Kehittämishankkeessa käydään ensin läpi näyttöjen historiaa ja lainsäädäntöä sekä näyttöjen käyttöönottoon liittyneitä syitä erityisesti oppimiskäsitysten kannalta. Näyttöjen käytännön kokemuksia ja havaintoja käsitellään matkailualan perustutkinnon ja talotekniikan näyttöihin liittyvien pilottien, kirjoittajien kokemusten ja havaintojen sekä Ahlmanin ammattiopiston matkailualan opetussuunnitelman pohjalta. Lisäksi käsitel-

lään näyttöjen aiheuttamia kustannuksia, verrataan esiteltyjen alojen näyttöjä toisiinsa ja esitetään näkemyksiä ammattiosaamisen näytöistä ja niiden tulevaisuudesta.

Tässä työssä ammattiosaamisen näytöistä käytetään nimitystä näytöt. Ammattiosaamisen näytöistä käytetään puheessa yleisesti myös ilmaisua nuorten näytöt. Tärkeintä on kuitenkin, että ammattiosaamisen näyttöjä ei sekoiteta aikuisten ammatilliseen näyttötutkintoihin, joista puhekielessä käytetään termiä näytöt. Tämän kehittämishankkeen kohteena ovat ainoastaan ammattiosaamisen näytöt.

2 Ammattiosaamisen näyttöjen historia

Ammattiosaamisen näyttöjen historia alkaa virallisesti Opetusministeriön 23.6.1998 tekemästä päätöksestä (212/430/98). Päätöksen mukaan ammatillisena peruskoulutuksena suoritettaviin tutkintoihin liitetään näyttöön perustuva osoitus ammatillisten opintojen tavoitteiden saavuttamisesta. Päätöksen mukaisesti Opetusministeriö asetti Näyttöryhmän valmistelemaan esitystä näyttöjen liittämistä ammatilliseen peruskoulutukseen. Näyttöryhmä esitti muistiossaan näyttöjen käyttöönottamista kehittämis- ja kokeiluvaiheen jälkeen kaikilla ammatillisen koulutuksen aloilla (Opetusministeriö 1999).

Ensimmäiset Opetushallituksen koordinoimat näyttöjen kehittämiseen ja kokeiluun liittyvät pilottihankkeet käynnistyivät syksyllä 1999. Aluksi hankkeet rahoitettiin kansallisesti, mutta vuosina 2000-2006 ne rahoitettiin Euroopan sosiaalirahaston (ESR) Tavoite 3 -ohjelman tuella (Hakala 2006). Kaikkiaan kokeilu- ja kehittämistoiminnassa oli mukana huomattava osa ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjistä (Opetusministeriö 2004). Näin ollen tietoisuus ammattiosaamisen näytöistä levisi laajalle jo pilottihankkeiden myötä. Piloteissa oli alusta saakka mukana myös työpaikkoja, joten näytöt tulivat tutuiksi myös työelämälle. Kokeiluista saatuja kokemuksia on hyödynnetty annettujen säädösten ja opetussuunnitelmien perusteiden muutosten valmisteluissa (Opetushallitus, 2006a).

Hakalan (2006) mukaan näyttöjen liittäminen ammatilliseen peruskoulutukseen on sisällytynyt Lipposen II, Jäätteenmäen ja Vanhasen hallitusten hallitusohjelmiin. Näytöt kuuluivat myös Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 1999-2004 ja kuuluvat suunnitelmaan myös vuosille 2003-2008.

Ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönottamista on edeltänyt toimijoiden laajamittainen kouluttaminen. Opetushallituksen (2006b) mukaan näyttöinfoissa, maksuttomassa koulutuksessa, opetustoimen henkilöstökoulutuksessa, ESR -rahoituksella toteutetuissa hyviä näyttökäytäntöjä levittävissä projekteissa ja näyttöprojekteissa on koulutettu yhteensä lähes 20000 henkilöä. Tässä luvussa on mukana koulutuksen järjestäjiä, opettajia ja työelämän sekä koulutustoimikuntien edustajia. Lisäksi ammattiosaamisen näytöistä vastaavien toimielinten jäsenille järjestettiin alueellisia koulutustilaisuuksia vuonna 2006. Tämän massiivisen kouluttamisen lisäksi Opetushallituksen (2006b) tiedotteessa todetaan, että koulutuksen järjestäjille jää vielä mittava tehtävä oman henkilöstön ja oman alueen työelämän edustajien kouluttamisessa.

Ammattiosaamisen näytöt oli otettava käyttöön viimeistään 1.8.2006 alkavassa koulutuksessa. Näyttöjärjestelmä toimiessa täydessä laajuudessaan vuonna 2009, sen piirissä tulee olemaan 114 000 opiskelijaa ja vuosittain toteutetaan noin 150 000 ammattiosaamisen näyttöä (Opetushallitus 2005).

3 Ammattiosaamisen näyttöihin liittyvä lainsäädäntö

Ammattiosaamisen näyttöihin liittyvä lainsäädäntö on laissa ammatillisesta koulutuksesta (21.8.1998/630) ja asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (6.11.1998/811). Lakiin on tehty säädösmuutoksia, joilla lakiin on lisätty ammattiosaamisen näyttöihin liittyvät asiat (L 601/2005 ja L 602/2005). Lisäksi asetukseen ammatillisesta koulutuksesta on tehty ammattiosaamisen näyttöjä koskeva muutos (A 603/2005). Edellä mainitut ammattiosaamisen näyttöjä, arvioinnin oikaisua ja osaamisen tunnustamista koskevat säädösmuutokset tulivat voimaan 1.1.2006.

Seuraavassa käsitellään lainsäädäntöä ainoastaan sen ammattiosaamisen näyttöihin liittyvien kohtien osalta.

3.1 Laki ammatillisesta koulutuksesta

Laki ammatillisesta koulutuksesta määrää opiskelijan arvioinnista, että ”Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista tulee muun arvioinnin ohella arvioida opiskelijan työpaikalla, oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa työtilanteissa tai -tehtävissä antamien ammattiosaamisen näyttöjen perusteella” (L 601/2005 25 § (15.7.2005/601)). Samaisessa lainkohdassa Opetushallitukselle annetaan oikeus antaa arvioinnista asetusta tarkentavia määräyksiä.

Ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavan toimielimen kokoonpanosta ja tehtävistä määrätään laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 601/2005 25 a § (15.7.2005/601)). Lain mukaan koulutuksen järjestäjän tulee asettaa toimielin, joka hyväksyy opetussuunnitelman osana olevat suunnitelmat ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisesta ja arvioinnista, valvoo näyttötoimintaa sekä päättää ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnista. Toimielin käsittelee myös opiskelijan arviointia koskevat oikaisuvaatimukset. Toimielimeen kuuluu koulutuksen järjestäjän, opettajien, opiskelijoiden ja asianomaisen alan tai alojen työ- ja elinkeinoelämää edustavia jäseniä. Toimielin nimetään enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Koulutuksen järjestäjällä on oikeus päättää tarkemmin toimielimen muista tehtävistä, toimintatavoista, päätöksenteosta ja palkkioista. (L 601/2005 25 a § (15.7.2005/601))

Lain mukaan ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnista päättävät edellä mainitun toimielimen määräämät opettajat ja työelämän edustajat yhdessä tai erikseen (L 601/2005 25 b § (15.7.2005/601)).

Arvioinnin oikaisemisesta laissa määrätään, että suorituksensa arviointiin tyytymätön opiskelija voi pyytää siihen suullisesti tai kirjallisesti oikaisua rehtorilta tai arvioinnista päättäneeltä henkilöltä. Jos opiskelija on tyytymätön oikaisuun, voi hän hakea siihen

kirjallisesti oikaisua toimielimeltä. Toimielin voi, jos päätös on ilmeisesti virheellinen, velvoittaa toimittamaan uuden arvioinnin. (L 601/2005 25 c § (15.7.2005/601))

Lakia ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998) on muutettu siten, että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain säännökset, jotka koskevat opiskelijan arviointia ja arvioinnin oikaisua ammattiosaamisen näyttöjen osalta ovat voimassa myös ammatillisessa aikuiskoulutuksessa (L 602/2005).

3.2 *Asetus ammatillisesta koulutuksesta*

Asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (6.11.1998/811) ja siihen tehdyssä muutoksessa (A 603/2005) määrätään ammattiosaamisen näyttöihin liittyen käytännön asioista.

Asetuksessa määrätään sopimuksesta työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävästä koulutuksesta ammattiosaamisen näytöistä (5 § (21.7.2005/603)). Sopimuksessa sovitaan osapuolten tehtävistä, opiskelijan ohjauksen, arvioinnin ja siihen liittyvien ammattiosaamisen näyttöjen järjestämisestä, maksettavista korvauksista ja muista koulutuksen ja ammattiosaamisen näyttöjen järjestämiseen liittyvistä seikoista. Lisäksi sovitaan opintojen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, kestosta ja ajoituksesta tarvittaessa kunkin opiskelijan osalta erikseen. Sopimuksen edellytyksenä on, että koulutustyöpaikalla on ammattiosaamisen näyttöjen järjestämisen kannalta riittävästi tuotanto- ja palvelutoimintaa, tarpeellinen työvälineistö sekä vastuulliseksi kouluttajaksi riittävän pätevää henkilökuntaa. (5 § (21.7.2005/603)).

Ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnissa käytetään asetuksen mukaan vastaavaa asteikkoa kuin muidenkin opintojen arvioinnissa. Näin ollen ammattiosaamisen näytöt tulee arvioida asteikolla 1-5. Erityisopetuksessa ammattiosaamisen näytöt voidaan kuitenkin arvioida myös sanallisesti. Asetus määrää Opetushallituksen antamaan tarkemmat määräykset arvioinnin ja siihen sisältyvien ammattiosaamisen näyttöjen perusteista. (10 § (21.7.2005/603))

Asetus määrää, että ammattiosaamisen näyttöjen arviointiin osallistuvalla muulla henkilöllä kuin opettajalla tulee olla sellainen asianomaisen alan osaaminen ja ammattitaito, jota voidaan pitää riittävänä ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnissa (11 § (21.7.2005/603)).

Ammattiosaamisen näyttöjä koskevan arvioinnin perusteena olevaa aineistoa pitää säilyttää vähintään kuusi kuukautta arvosanan antamisesta ja opiskelijalle on varattava tilaisuus tutustua aineistoon (11 a § (21.7.2005/603)).

Opiskelijalle, joka ei ole suorittanut hyväksytysti opintojen etenemisen edellytyksenä olevia ammattiosaamisen näyttöjä, tulee varata mahdollisuus osoittaa etenemisen mahdollistava osaaminen. Asetus määrää myös, että opiskelijalle tulee järjestää mahdollisuus ammattiosaamisen näytön uusintaan tai arvosanan korottamiseen. (12 § (21.7.2005/603))

Todistuksista asetus määrää, että opiskelijan suoritettua hyväksytysti tutkintoon kuuluvat opinnot ja ammattiosaamisen näytöt, hänelle annetaan tutkintotodistus, joka sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen. Näyttötodistuksen allekirjoittaa toimielimen puheenjohtaja. Eroavan opiskelijan erotodistukseen merkitään suoritettua ammattiosaamisen näytöt arvosanoineen. Pyynnöstä opiskelijalle annetaan todistus ammattiosaamisen näytöistä myös opiskelun kestäessä. Ammattiosaamisen näyttöjä suorittaneelle opiskelijalle annetaan pyynnöstä myös erityisesti kansainväliseen käyttöön tarkoitettu liite, jossa annetaan riittävät tiedot mm. todistuksessa tarkoitetuista opinnoista. (13 § (21.7.2005/603))

3.3 Lainsäädäntö opettajan kannalta

Ammattiosaamisen näyttöihin liittyvä lainsäädäntö määrittelee opettajalle yhden arviointimenetelmän lisää. Täysin uudenaikaisena arviointimenetelmänä näytöt ovat saaneet lainsäädännössä varsin suuren roolin. Oleellista on kuitenkin se, että näytöissä arvioidaan opiskelijan osaamista oikeissa työtehtävissä ja -tilanteissa.

Ammattiosaamisen näyttöjen järjestelyihin liittyvä toimielin tuntuu lisäävän yhden arviointimenetelmän ympärille turhankin raskasta byrokratiaa. Toimielimen toiminnan kannalta lieneekin oleellista, että näin saadaan päätösvaltainen elin, johon voidaan pyytää myös työelämän edustajia. Opettajan kannalta toimielin on tietysti yksi keskustelukumppani, joka mahdollistaa yhteistyön ja tiedonkulun parantamisen myös koulutusta järjestävän organisaation sisällä. Opettajalle on myös mahdollista kuulua oman alansa toimielimeen ja sitä kautta vaikuttaa näyttöjen kehittämiseen omassa organisaatiossaan. Toki opettaja pitää myös huomata, että toimielin hyväksyy suunnitelmat, joiden mukaan ammattiosaamisen näyttöjä järjestetään. Toimielin päättää viime kädessä myös arvioinnin uudelleen suorittamisesta, jos opiskelija ei ole arviointiin tyytyväinen.

Lainsäädännössä määritetään ne asiat, jotka pitää ottaa huomioon työpaikkojen kanssa näyttöjen järjestämisestä sovittaessa. Opettajan kannalta on tietysti toivottavaa, että laissa mainitut asiat täyttyvät. Erityisesti sisältöjen ja tavoitteiden osalta opettajan rooli on suuri ja tietysti myös työpaikan mahdollisuuksien arvioinnissa opettajan ammattitaito kannattaa huomioida. Tähän liittyy myös työpaikan henkilökunnan valmiuksien arvioiminen näyttöjen arvioijina toimimisen kannalta. Ammattiosaamisen näyttöjen ja työssäoppimisen ero ei kuitenkaan tässä asiassa liene kovinkaan suuri. Ehkä opettajan tulee entistä tarkemmin kiinnittää huomiota opintojen eri vaiheissa valittaviin työssäoppimispaikkoihin, koska nehan tulevat usein olemaan myös näyttöpaikkoja.

Yleisesti käytössä olevan arviointiasteikon käyttäminen näytöissä helpottaa opettajan työtä esimerkiksi opintokokonaisuuksien arvosanoja määriteltäessä. Erityisoppilaiden osalta kannattaa tietysti muistaa mahdollisuus sanalliseen arviointiin.

Näyttöjen järjestäminen tulee ainakin alkuvaiheessa olemaan työlästä ja velvollisuus uusintojen ja korotusten järjestämisestä voi olla raskas. Kynnys hylätä näyttö ei saisi kuitenkaan kohota tämän vuoksi liian korkeaksi, vaan näyttöjen pitää pysyä yhdenveroisena arviointimenetelmänä myös tässä suhteessa.

Todistusten suhteen opettajan tulee pitää huoli siitä, että hänellä on aina tiedossa kyseisen oppilaitoksen käytänteet todistusten suhteen. Ammattiosaamisten näytöistä tehtävien todistusten myötä opiskelin saamat todistukset lisääntyvät ja tämä tietysti osaltaan lisää opettajan työtä, vaikka todistuksen virallisesti antaakin toimielin. Erityisen tärkeäksi muodostuu tarvittavien näytöistä syntyneiden dokumenttien säilyttäminen todistusten kirjoittamiseen saakka.

4 Näyttöjen taustalla vaikuttavat oppimiskäsitykset

Ammattiosaamisen näytöt otettiin käyttöön koulutuksen laadun varmistamiseksi, työelämäyhteyksien vahvistamiseksi, opiskelijoiden arvioinnin yhtenäistämiseksi sekä oppilaan käytännön ammattitaidon toteamiseksi. Näyttöjen koetaan auttavan opiskelijaa siirtymään työelämään. Kaiken tämän lisäksi näyttöjen halutaan antavan lisää tietoa opetussuunnitelmien, opetusjärjestelyiden, ohjaus- ja tukitoimien toimivuudesta sekä tuottavan tietoa oppimistuloksista kansalliseen arviointiin. (Opetushallitus 2006a)

Näyttöjen yhtenä tärkeänä tavoitteena on elinikäisen oppimisen tukeminen ja se on määritelty laissa ammatillisesta koulutuksesta (5 § (L630/1998)).

4.1 Oppimiskäsitykset

Ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien perusteissa kuvataan uusien näyttöpohjaisten ammattitutkintojen laadinnan lähtökohtana olevan konstruktiivinen oppimiskäsitys sekä sekoitus kokemuksellista, aktiivista, ja ongelmaperusteista oppimista. Tämä korostaa oppilaan aktiivista roolia oman taito- ja tietorakenteen jäsentäjänä, tiedonhankkijana, käsittelijänä ja arvioijana. Oppimisen toivotaan järjestävän uudelleen oppilaan ajatus- ja toimintamallit. Opiskelija on oppimastaan itse vastuussa. Syvälinen oppiminen vaatii mahdollisuutta pohtia asioita yhdessä opettajien ja kokeneiden työntekijöiden kanssa. Tulee ottaa myös huomioon, että jokaisella opiskelijalla on yksilöllisiä kokemuksia ja oma opiskelutyylinsä. Nykypäivänä työ tehdään usein tiimeissä, joten sosiaaliset taidot, yhdessä tekeminen ja muiden avulla oppiminen on tärkeää. Oppimista edistää se, että opiskelu tapahtuu aidossa työympäristössä. (Hakala 2006)

Hakalan huomioiden voidaan katsoa toteutuvan myös muulla tavoin suoritetuissa ammatillisissa perustutkinnoissa.

4.1.1 Konstruktivismi

Aikaisemmin oli opetusmaailmassa voimassa käsitys, että ohjaaja tai opettaja tiesi tarkasti mitä tietoja oppilas tarvitsee ja tämä sopi hyvin teollisuusyhteiskunnan ja massatuotannon tarpeisiin. Nyt kun ajat ovat muuttuneet ja elämme tieto- ja palveluyhteiskunnassa, tarvitaan alamaisten sijaan itsenäisiä ja oma-aloitteisia kansalaisia.

Amerikkalainen konstruktivismin esitaistelija David P. Ausubel totesi 1960-luvulla, että tärkein oppimiseen vaikuttava tekijä on se mitä oppija tietää aikaisemman kokemushistoriansa perusteella. Konstruktivismissa oppija nähdään informaation valikoijana, käsitteijänä ja tulkitsijana, eli oppija pyrkii ymmärtämään uutta tietoa jo olemassa olevan tietonsa perusteella. (Ojanen 2000)

Konstruktivismi kuuluu kognitiivisiin oppimisteorioihin, joissa tarkastellaan tiedonmuodostusta ja kohteena on tiedon ymmärrys. Kognitiivisiin teorioihin sisältyvät nykyinen psykologia ja kasvatustiede, ja läheltä liippaavat myös filosofia, kielitiede, neurofysiologia, tietojenkäsittelyoppi ja tekoälytutkimus. (Ojanen 2000)

4.1.2 Kokemuksellinen oppiminen

Kokemuksellista oppimista on alettu markkinoida aikuis- ja ammatillisenkoulutuksen oppimisen välineenä. Kypsään aikuisuuteen liittyy myös kyky kriittiseen ajatteluun. Pikkulapsen käyttäytyminen on tiedostamatonta reagointia, mikä voi jatkua myöhemmillekin oppiasteille, ellei koulukasvatuksessa ymmärretä valmiina tarjotun tiedon syöttämisen mielettömyyttä. Kokemuksellisuus on nähty avaintekijäksi erityisesti aikuiskoulutuksessa. Siellä oppilaat pelkäävät oppimista koska se on ikävystyttävää ja tylsää, mutta toisaalta iäkkäätkin ihmiset ovat valmiita oppimaan jotakin jos se vaan heitä kiinnostaa. Ihminen on luonnostaan hyvä kokemuksesta oppija, onhan hänen ollut kautta aikojen pitänyt käyttää sitä säilyäkseen hengissä. Nykyinen kasvatustiede ja sosiaalisuus ovat vain vieneet meiltä sen kyvyn. Uskomme, että emme tiedä elämästämme

mitään ja vain ekspertit osaavat. ”Luottakaan kokemuksiinne! Opite varmasti jotakin uutta analysoidessanne kokemuksiinne työnohjauksessa tai missä tahansa reflektiivassa keskustelussa.” (Ojanen 2000)

4.1.3 Aktiivinen oppiminen

Aktiivinen oppiminen merkitsee uuden tiedon etsimistä, entisen tiedon sekä uuden tiedon vertailua ja arviointia, sekä näistä kootun materiaalin luovaa ja valikoivaa käyttöä.

Aktiivista oppimista edistää se, että asiasisällöt liittyvät todelliseen maailmaan ja ne ovat toteutettavissa. Aktiivinen oppiminen ei ole pelkästään tekemällä oppimista, vaan siihen liittyy myös mahdollisuus kokeilla ja etsiä uusia puolia ilman uhkaa. Aktiivisen oppimisen ydin on valmius tiedon prosessointiin. Se merkitsee käytännössä, että oppija itse hankkii materiaalin, käsittelee ja prosessoi sitä, sekä rakentaa ja jäsentee sen uudelleen. Kun oppilas haluaa omaehtoisesti käyttää tietojaan ja taitojaan ongelmanratkaisuun, on hän näin myös valmis kantamaan vastuuta ja ponnistelemaan hanakammin lopputuloksen saavuttamiseksi. Opettajan rooli on myös tärkeä ja se on aivan toisenlainen kuin perinteisessä opetuksessa. Opettajan tehtävänä on tuoda oppimistapahtumaan tasa-arvoa, toisten kunnioitusta sekä auttaa syventämään ryhmätyöskentelyä sekä toisten ihmisten ymmärtämistä. (Ojanen 2000)

4.1.4 Ongelmaperustaisen oppimisen (problem-based learning, PBL)

Kaikkea informaatiotulvaa ei voida mitenkään sulloa mihinkään opinto-ohjelmaan. Sen sijaan on tärkeää, että oppilas saa tarvittavan tiedon nopeasti ja itsenäisesti. Ongelmaperusteinen oppiminen on hyvä eri alojen opiskelijoille, sillä sitä voidaan toteuttaa missä tahansa ja se toimii muuttuvassa ympäristössä. Se auttaa myös myöhemmässä elämässä sellaisissa paikoissa, missä pitää soveltaa tietoa todelliseen elämään. (Ojanen 2000)

4.2 Työelämässä tapahtuneet muutokset oppimisen kannalta

”Kaikki virtaa” totesi filosofi Herakleitos kreikassa 500 EKR. Jo silloin hän piti maailman tapahtumia virtana, missä mikään ei ole pysyvää (Vartiainen, Teikari & Pulkkis 1989). Nykypäivän työelämässä tilanne ei ole mihinkään muuttunut. Teknisiä apuvälineitä on tullut monelle eri alalle, jotka helpottavat ihmisen taakkaa raskaissa ja yksitoikkoisissa työtehtävissä. Toisaalta apuvälineet lisäävät uuden oppimista. Kyllä sitä nyt mielellään opettelee miten puserrusliitin kone toimii, koska se nopeuttaa putkiasennusta huomattavasti, mutta joka alalle tunkeutuvat tietokoneet ne vasta opettelua vaativatkin ja niiden alati päivittyvät ohjelmat. Tällaiset uuden muutokset asettavat työntekijät jopa eriarvoiseen asemaan, toisilla on uuden opiskelu helppoa ja toisilla erittäin vastenmielistä, ollaan periaatteestakin vastaan kaikkia uudistuksia kuten paperiliiton miehet.

Elinikäinen oppiminen on tärkeää ja opettajien pitää pystyä kannustamaan oppilaita siihen kaikin keinoin, sillä se tulee lisääntymään vuosi vuodelta. Teknologisen muutoksen ohella on tapahtunut muutos myös tuotannollisessa ajattelussa sekä työn organisoimisessa joustavuuden suuntaan (Vartiainen et al). Enää ei tehdä miljoonaa punaista kumisaapasta kokoa 42 varaston hyllylle odottamaan tilauksia, vaan pieniä sarjoja täsmätoimituksena asiakkaan tarpeen mukaan. Tämä on jokapäiväistä myös muissa ammateissa. Jos asiakas haluaa kullatun hanan ja ammeen, niin se tehdään jotta asiakas olisi tyytyväinen ja tilaa palveluitamme uudelleen. Ei laiteta kromattua hanaa ja suihku-kaappia kuten on aina ennenkin tehty. Joten tässäkin tapauksessa joutuu putkiasentaja opettelemaan uutta aivan väkisin. Onko kullatussa hanassa jotakin erityistä mitä pitää ottaa huomioon, käsittely, puhdistus? Miten lattia kestää täynnä vettä olevan ammeen painon? Joskus asiakas saattaa kysyä millaiset kalusteet sopisivat kylpyhuoneeseen? Tässä on murrettu aikaisempi työtapa, jossa suunnittelija tarkasti suunnitteli tarkasti kalusteet ja piirsi miten putket tulee asentaa. Nyt pitää asentajan itse suunnitella mitä asennetaan ja miten. Uudeksi kilpailutekijäksi muodostuu työntekijän taito ratkaista eteen tulevia ongelmia itsenäisesti, monitaitoisuus ja motivoituneisuus laadukkaaseen työhön (Vartiainen et al).

Jossakin suurissa yrityksissä ja valtoinhallinnossa on vallalla hierarkkinen organisaatio, ja tämän mukaisesti tarkasti ositetut työt eivät vastaa ihmisen perusolemusta. Ihminen haluaa asettaa itselleen tavoitteita tai suunnitella miten toteuttaa muiden asettamat tavoitteet, sekä korjata ja kontrolloida tarvittaessa omaa toimintaansa. Hierarkkisen säätelymallin kannalta ositettu työ merkitsee älyllisen säätelytason kehittymismahdollisuuksien kutistumista (Vartiainen et al). Kun työntekijä saa itse vaikuttaa tekemäänsä työhön hän on motivoitumpi ja halukas oppimaan uuttakin asiaa sen suorittamiseksi.

Työelämässä tapahtuneet muutokset asettavat haasteita oppimisella. Ammattiosaamisen näyttöjen avulla on mahdollista siirtää osa arvioinnista todellisiin työtilanteisiin ja samalla päästään vertaamaan opiskeltujen asioiden tavoitteiden ja sisältöjen työelämävastaavuutta. Työelämävastaavuuden havainnointi luo opettajalle mahdollisuuden tarkastella omia opetusmenetelmiä sellaisiksi, että opiskelija saavuttaa työelämässä tarvittavat tiedot ja taidot. Näyttöjen sisällön kannalta onkin tärkeää löytää ne arviointikohteet, jotka edustavat keskeistä ammatillista osaamista ja joiden arvioiminen on mahdollista todellisessa työtilanteessa. Seuraavassa luvussa käsiteltävässä matkailualan perustutkinnossa asiakaspalvelun osalta voidaan arviointia kohdentaa esimerkiksi asiakkaan kanssa tapahtuvaan viestintään ennen ohjelmapalvelutapahtumaan, tapahtuman aikana ja sen jälkeen.

5 Matkailualan käytännöt ja kokemukset

Matkailualan perustutkinnossa ammattiosaamisen näytöt tulivat osaksi opintojen arviointia syksyllä 2006 opintonsa aloittaneille opiskelijoille. Tästä syystä ammattiosaamisen näytöistä kertyneet kokemukset perustuvat enimmäkseen näyttöpilotteihin.

Matkailualanperustutkinnon koulutusohjelmien osalta näyttöpilotti tehtiin Jämsän seudulla. Jämsän seudun matkailualan näyttöpilotti NÄPI:ssä päätavoitteena oli näyttöjärjestelmän kehittäminen pienellä seutukunnalla erityisesti pienissä yrityksissä

toteutettavaksi (Lindroos 2006). Näyttöpilotti päättyi jo elokuussa 2004 ja sen jälkeen näyttöihin liittyvät asiat ovat muuttuneet, joten pilotin kokemuksiin pitää suhtautua varauksin.

Seuraavassa käsitellään matkailualan ammattiosaamisen näyttöjä Ahlmanin ammattiopiston opetussuunnitelman, näyttöpilotin raportin, aiheeseen liittyvien tutkimusten ja julkaisujen sekä Tomi Mandelinin näkemysten pohjalta. Tietoa pyrittiin keräämään myös matkailualan opettajille suunnatulla sähköpostikyselyllä.

Matkailualan perustutkinnon rakennetta tai sisältöä ei tässä työssä kuvata. Rakenne ja sisältö perustuvat Opetushallituksen määräykseen matkailualan perustutkinnosta (Opetushallitus 2000). Määräys on luettavissa myös Opetushallituksen Internet-sivuilta.

5.1 Matkailualan ammattiosaamisen näytöt Ahlmanin ammattiopistolla

Ahlmanin ammattiopiston matkailualan perustutkinnon opetussuunnitelma uudistettiin keväällä ja kesällä 2006. Uudistuksessa huomioitiin ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönotto. Tampereella sijaitsevassa Ahlmanin koulun säätiön ylläpitämässä Ahlmanin ammattiopistossa voi opiskella ohjelmapalvelujen koulutusohjelmassa matkailupalveluiden tuottajaksi. Ahlmanin opetussuunnitelma koskee ainoastaan tätä koulutusohjelmaa. Opetussuunnitelmaa ei ole julkaistu, mutta sitä voi kysyä suoraan Ahlmanin ammattiopistosta (www.ahlman.fi). Viimeisin versio opetussuunnitelmasta on päivitetty 17.10.2006.

Opetussuunnitelman uudistaminen perustui ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönoton lisäksi opiskelijoilta, opettajilta ja työelämältä saatujen palautteiden huomioimiseen. Näyttöjen osalta työssä käytettiin kansallista ammattiosaamisen näyttöaineistoa. Kansallinen näyttöaineisto ei ole normi, vaan opetuksen järjestäjä voi poiketa siitä perustutkinnon opetussuunnitelman puitteissa (Opetushallitus 2006c).

Suurin muutos oli matkailukeskuksessa toimimisen opintokokonaisuuden ottaminen mukaan opetussuunnitelmaan. Tämä muutos vähensi ohjelmalveluiden osuutta ja muutoksen katsottiin edistävän opiskelijoiden työllistymistä.

Hakalan (2006) tuloksien mukaan näyttöjen aiheuttamaa muutosta ilmentää oppimistavoitteiden ja opetuksen sisältöjen uudenlainen määrittely. Jämsän seudun näyttöpilotissa (Lindroos 2006) havaittiin, että näyttöjen avulla opetussuunnitelma saatiin avatuksi. Tämän voi todeta tapahtuneen Ahlmanilla, koska opintojen rakennetta muutettiin uutta opetussuunnitelmaa tehtäessä juuri oppimistavoitteiden perusteella.

5.2 *Ammattiosaamisen näyttöjen järjestelyt*

Ammattiosaamisen näyttöjen laadinnassa lähdettiin siitä perusajatuksesta, että kussakin kolmesta opintokokonaisuudesta on yksi ammattiosaamisen näyttö ja näytöt tehdään työssäoppimispaikoilla työssäoppimisjaksojen loppupuolella. Näyttöpilotissa näyttö annettiin jakson viimeisellä tai toiseksi viimeisellä viikolla ja käytäntö todettiin hyväksi, kuitenkin viiden päivän näyttö katsottiin liian pitkäksi ja kokemuksen perusteella suositellaan yhden työvuoron mittaista näyttöä (Lindroos 2007). Työssäoppimiset suoritetaan kahtena jaksona (11 ja 11 viikkoa), jolloin toiselle työssäoppimisjaksolle voi tulla kaksi näyttöä. Aluksi kokonaisuuksien näytöt pyrittiin pitämään erillään toisistaan. Näin ajateltiin varmistettavan opiskelijan oikeus näyttää osaamisensa varmasti arviointiin sopivissa olosuhteissa. Työtehtävistä riippuen näyttöjä olisi kuitenkin ollut mahdollista yhdistää, mutta silloin tuli olla varma siitä, että kaikki tulee näytettyä.

Periaatteesta kuitenkin luovuttiin, koska erityisesti matkailupalvelujen opintokokonaisuuden osaaminen on luontevaa näyttää muiden opintokokonaisuuksien yhteydessä, koska matkailupalvelujen osaaminen on yleistä matkailualan osaamista (Ahlman 2006).

Opintokokonaisuuksissa on runsaasti valinnaisuuksia ja näin ollen myös näyttöjen sisällöt voivat vaihdella paljonkin. Tähän Ahlmanin suunnitelmassa on pyritty vaikuttamaan suosittamalla tiettyjä valinnaisia osia, jolloin sisällöltään erilaisten näyttöjen tarve vähenee. Muutkin valinnaiset ovat toki mahdollisia erikseen työssäoppimispaikan

ja työssäoppimisen ohjaajan (opettajan) kanssa sopien. Toisaalta tässä toteutuu Hakalan (2006) mainitsema opetuksen yksilöllistyminen, mutta toisaalta valinnaisuus jää tiettyjen suositeltujen suoritusten sisään.

5.2.1 Matkailupalvelujen opintokokonaisuus

Tavoite

Matkailupalvelujen opintokokovaisuuden tavoitteena on, että opiskelija osaa työskennellä muiden matkailualan toimijoiden kanssa, on perehtynyt matkailuun elinkeinona ja vapaa-ajanviettotapana, matkailun kehitystrendeihin ja matkailun organisaatioihin. Lisäksi tavoitteisiin kuuluu mm. luonnon ja kulttuurin tuntemusta, palvelujen käytön osaamista, verkostoituneessa työympäristössä toimimista ja liiketoiminnallista osaamista. Tavoitteena on myös asiakaspalvelun, tietotekniikan, kielten, matkailutuotteiden, majoitustilojen kunnossapidon, ateriapalveluiden ja ohjelmapalveluiden perusteiden osaaminen. (Ahlman 2006)

Tavoitteiden mukaisesti opintokokonaisuuden idea on antaa opiskelijalle näkemys matkailun erilaista töistä ja valmiudet toimia yleisimmissä matkailuyritysten tehtävissä. Toisaalta opintokokonaisuus on tavoitteiltaan niin laaja, että kaikkien osaamisalojen osaaminen varmasti syvenee opintojen aikana.

Sijoittuminen opintoihin ja arviointi

Opintokokonaisuus sijoittuu Ahlmanilla ensimmäisen opiskeluvuoden syksyyn ja ensimmäisen kevään työssäoppimiseen. Näin ollen pyritään takaamaan opiskelijalle valmiudet toimia ensimmäisessä työssäoppimispaikassa.

Opintokokonaisuuden arvioinnissa tyydyttävän (T1) tason saavuttaakseen opiskelijan on osattava mm. toimia itselleen tutussa matkailuyrityksessä, palvella erilaisia asiakkaita asiallisesti, suoriuduttava itsenäisesti toistuvista puhtaanapito-, varaus-, vastaanotto sekä ateriapalvelutehtävistä ja noudatettava työaikoja. (Ahlman 2006)

Näytöt

Edellä mainittuun perustuen voidaan todeta, että matkailupalveluiden opintokokonaisuuden ammattiosaamisen näyttöjen järjestäminen erilaisilla työpaikoilla vaatii näytön kuvaukselta melkoisesti joustavuutta. Näyttöpilotin kokemusten mukaan joustavuus on mahdollista ainakin näyttöpaikkojen toiminnan suhteen ja opetussuunnitelman keskeiset sisällöt pystyttiin näyttämään kattavasti (Lindroos 2007). Ahlmanin suunnitelmassa kuvaukseen on keskeiseksi osaamiseksi määritelty verkostoituneessa matkailuelinkeinossa ja matkailuyrityksessä toimiminen, matkailualan asiakaspalvelu, matkailualan tieto- ja viestintätekniikan käyttö sekä majoituspalvelutehtävissä ja ravitsemispalvelutehtävissä toimiminen. Asiakaspalvelun ja tiedonhankinnan osalta näyttö on pakollinen ja valinnaiseksi suositellaan joko majoituspalveluja tai ravitsemuspalveluja.

Näytön arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit valitaan henkilökohtaisen näyttösuunnitelman mukaisesti (Ahlman 2006). Arviointikriteerit määräytyvät opintokokonaisuuden arviointikriteerien mukaisesti. Tässä tarkoitetaan ilmeisesti sitä, että kohteiden valinta määrää käyttöön kyseisten kohteiden kriteerit.

Opintokokonaisuuden ammattiosaamisen näytössä Ahlmanilla näytetään työprosessi, jonka vaiheet ovat esivalmistelut, varsinainen työskentely (asiakaspalvelu ja tiedonhankinta sekä majoituspalvelu tai ravitsemuspalvelu), jälkitoimet sekä arviointi ja kehittäminen (Ahlman 2006). Ideana tässä on, että ammattiosaamisen näytössä ei arvioida pelkästään esimerkiksi asiakaspalvelutilannetta asiakkaan läsnä ollessa. Arviointiin vaikuttaa myös opiskelijan valmistautuminen tilanteeseen (esim. pukeutuminen), tilanteen jälkeiset toimet (esim. palautteen käsittely) ja oman työn kehittäminen (Ahlman 2006).

Opintokokonaisuuden laaja-alaisuuden vuoksi on näyttöympäristö määritelty väljästi. Opiskelija tekee näytön työssäoppimispaikassa ja opintokokonaisuuden TOP-paikat voivat olla hyvin erilaisia. Paikan tulee kuitenkin olla matkailuyritys tai -organisaatio ja

siellä tulee olla tarvittavat työvälineet ja opiskelijalla pitää olla mahdollisuus palvella erilaisia asiakkaita (Ahlman 2006). Ahlmanin näyttöpaikat ovat lähinnä hotelleja, joissa on myös ravintola.

5.2.2 Matkailun ohjelmapalvelujen tuottamisen opintokokonaisuus

Tavoite

Matkailun ohjelmapalvelujen tuottamisen opintokokonaisuuden tavoitteiksi on Ahlmanin suunnitelmassa määritelty opiskelijan erikoistuminen matkailun yhden osa-alueen ohjelmapalveluihin. Opiskelijan tulee osata palvella ohjelmapalveluasiakkaita ja valitsemillaan ohjelmapalveluiden osa-alueilla opastaa, ohjata ja aktivoida asiakkaita ja asiakasryhmiä. Tavoitteisiin sisältyy lisäksi vaatimuksia kielitaidosta, turvallisuusosaamisesta, varustetuntemuksesta sekä ruokapalvelu- ja laatuosaamisesta. Tavoitteissa mainitaan myös elämyksellisen kokemuksen tuottaminen, palautteen käsittelyn taito ja ympäristövastuullisuus. Lisäksi opiskelijan on osattava ohjelmapalveluiden taloudellisen perusteet ja toimia ohjelmapalveluyrityksen tuotekehittelyssä tiimin jäsenenä ja työsuojelumääräysten ja sopimusten mukaisesti.

Tämän opintokokonaisuuden tavoitteissa luetellaan erittäin seikkaperäisesti osaamisen yksityiskohtia. Ohjelmapalvelut ovat kuitenkin varsin uusi toimiala ja tämä heijastuu varmasti myös tavoitteisiin. Ohjelmapalvelut kattavat monenlaista toimintaa ja opintokokonaisuuden sisällä on runsaasti valinnaisuutta. Toiminnan perustana oleva osaaminen on sama eri toiminnoissa ja siksi tavoitteet ovat enimmäkseen yleispäteviä.

Sijoittuminen ja arviointi

Opintokokonaisuus sijoittuu Ahlmanilla enimmäkseen toiseen opiskeluvuoteen. Työsäöppiminen ja näytöt suoritetaan toisen vuoden keväällä.

Tyydyttävän (T1) tason saavuttaminen vaatii esitettyjen tavoitteiden saavuttamista yleisellä tasolla. Lisäksi Ahlmanin suunnitelmassa määritellään ne asiat, jotka opiskelijan on osattava luontomatkailun ja kulttuurimatkailun ohjelmapalvelujen osalta tyydyttävän tason saavuttaakseen. Luontomatkailussa opiskelijan on osattava mm. luonnossa

liikkumisen perusteet ja huolehtia tavanomaisista varusteista sekä turvallisuudesta. Kulttuurimatkailun osalta opiskelijalta vaaditaan suunnittelu- ja toteuttamiskykyä ryhmän jäsenenä sekä opastamisen perusteita.

Näytöt

Matkailun ohjelmapalvelujen tuottamisen näytöt eroavat matkailupalveluiden näytöistä erityisesti siinä, että ohjelmapalvelujen näytöt on suoritettava ohjelmapalveluiden toteuttamisen yhteydessä. Näin ollen näyttöympäristöt rajoittuvat ohjelmapalveluita tuottaviin yrityksiin tai organisaatioihin. Ahlmanin näyttöpaikat ovatkin enimmäkseen ohjelmapalveluyrityksiä (Ahlman 2006). Tosin tuotettavien ohjelmapalveluiden tulee olla sellaisia, että näyttö voidaan niissä arvioida.

Opintokokonaisuuden näyttö rakentuu Ahlmanilla yhdestä näyttöprosessista. Ahlmanilla suositellaan joko luontomatkailun tai kulttuurimatkailun ohjelmapalvelujen tuottamisen näyttöprosessia. Jos opiskelija haluaa tehdä näytön liikuntamatkailusta tai terveysturmatkailusta, niin se on sovittava erikseen (vrt. matkailupalvelujen tuottamisen opintokokonaisuus).

Ahlmanin suunnitelmassa näytettävä työprosessi muodostuu esivalmisteluista, asiakaspalvelutilanteesta ja jälkitoimista. Prosessi vastaa rakenteeltaan matkailupalveluiden näyttöä ja tämä varmasti helpottaa näytön järjestelyjä kaikkien toimijoiden osalta. Opettajan on helpompaa ohjeistaa samantyyllisiä näyttöjä, eikä opiskelijan tarvitse erikseen aina pohtia miten mikäkin näyttö menee. Työpaikkaohjaajan ei edes tarvitse miettiä mistä opintokokonaisuudesta on kysymys, vaan hän voi keskittyä sisältöön. Prosessin vaiheet ovat myös selkeät ja yhdenmukaiset ohjelmapalvelujen tuottamisen työtehtävien kanssa. Opiskelijan pitää ensin tutustua ennakkotietoihin ja suunnitella ohjelmakokonaisuus, valmistella toimintaympäristö ja huomioida ympäristömuuttujat. Asiakkaan saavuttua opiskelija ottaa asiakkaan vastaan, jakaa varusteet, ohjeistaa ja opastaa aktiivisesti, kerää palautetta ja hyvästelee asiakkaan. Asiakkaan lähdettyä opiskelija tekee tarvittavat huoltotoimet, käsittelee palautteen ja tekee kehittämissuhteet ja varmistaa

asiakassuhteen jatkuvuuden. Näyttöpilotissa vastaava näyttö oli muutaman tunnin keskoisen ohjelmapalvelun toteuttaminen, jota edelsi suunnittelu ja toisinaan myös markkinointi (Lindroos 2007). Tämä vastaa ajatukseltaan Ahlmanin suunnitelmaa.

Tämän prosessin ainoa ongelmakohta on ajallinen ja tuotekehitykseen liittyvä. Oppilas ei välttämättä pääse työssäoppimisjakson aikana suunnittelemaan ohjelmapalvelukokonaisuutta, vaan ainoastaan toteuttamaan valmiita tuotteita. Toisaalta valmistakin tuotetta joudutaan yleensä hieman muuttamaan asiakasryhmälle sopivaksi.

Ahlmanin suunnitelmassa on kuvattu kaksi esimerkkiä ohjelmapalvelujen tuottamisen näytöstä. Ensimmäinen näytöistä on lumikenkäretki ja toinen on kartanokierros. Esimerkit korostavat näytön soveltamismahdollisuuksia ja näytössä arvioitavien asioiden näytettävyyttä erilaisissa tuotteissa.

5.2.3 Matkailukeskuksessa toimimisen opintokokonaisuus

Ahlmanin opetussuunnitelmaa tehtäessä matkailukeskuksessa toimimisen opintokokonaisuus aiheutti suurimmat ongelmat, koska tätä kokonaisuutta ei Ahlmanilla aikaisemmin ollut opetettu. Kokonaisuuden tilalla oli ennen ohjelmapalvelu yrityksessä toimiminen. Muutos tehtiin, että opiskelijoille saadaan tarjottua laajempi matkailun yleisosaaminen ja parannettua heidän työllistymismahdollisuuksiaan.

Tavoite

Matkailukeskuksessa toimimisen opintokokonaisuuden tavoitteena on, että opiskelija osaa toimia matkailukeskuksen liikeidean ja toiminta-ajatuksen mukaisesti liiketaloudellisen periaatteet huomioiden. Hän on perehtynyt matkailukeskukseen, osaa edistää asiakkaiden tyytyväisyyttä, hahmottaa tehtävänsä palvelukokonaisuudessa ja osaa seurata palveluiden kehittymistä sekä kehittää omaa työtään. Tavoitteina ovat myös mm. tiedon hankinnan, neuvomisen ja opastamisen osaaminen sekä paikallistuntemus. Yksinkertaisesti sanottuna tavoitteena on, että opiskelija osaa toimia valitsemallaan vastualueella työntekijänä, ammatinharjoittajana tai yrittäjänä. (Ahlman 2006)

Matkailukeskuksessa toimimisen tavoitteet poikkeavat luonteeltaan täysin ohjelmapalvelujen tuottamisen tavoitteista. Matkailukeskuksessa toimimisen tavoitteet ovat enemmänkin ajattelutapaan ja yleiseen toimintaan liittyviä kuin tiettyjen taitojen tai tietojen luettelo. Tämä on sinänsä perusteltua, koska erilaisissa matkailukeskuksissa tarvittava osaaminen voi poiketa huomattavastikin ja matkailukeskuksessa on lukuisia erilaisia työtehtäviä markkinoinnista ja myynnistä aina huoltoon ja kunnossapitoon.

Tutkinnon perusteissa (Opetushallitus 2000) opintokokonaisuus onkin rakennettu valinnaisuuteen perustuen. Ahlmanin suunnitelma perustuu siihen, että ammattiosaamisen näyttöjen osalta suositellaan erikoistumisvaihtoehdoksi myynnin ja neuvonnan vaihtoehtoa. Muutkin vaihtoehdot ovat mahdollisia, mutta niistä täytyy sopia erikseen (Ahlman 2006).

Sijoittuminen ja arviointi

Ahlmanilla tämän opintokokonaisuuden opinnot ovat ensimmäisenä vuotena ja näytöt suoritetaan ensimmäisen vuoden keväällä olevan työssäoppimisen aikana.

Arvioinnissa tyydyttävän (T1) tason saavuttaakseen opiskelijan on osattava toimia matkailukeskuksen liikeidean ja toiminta-ajatuksen mukaisesti, toimia vastuualueellaan työntekijänä ja hahmottaa oma tehtävänsä. Opiskelijan pitää lisäksi osata arvioida ja kehittää omaa työtään, neuvoa ja opastaa matkailukeskuksessa ja paikkakunnalla, vastaanottaa asiakaspalautetta ja käyttää hälytys- ja paloturvallisuuslaitteita. Myynnin ja neuvonnan osalta opiskelijan on osattava myydä tuotteita sekä neuvoa asiakkaita, osattava palvella asiakkaita tavanomaisissa tilanteissa, tunnettava turvallisuusmääräykset ja osattava hoitaa kassatoiminnot. (Ahlman 2006)

Näytöt

Näytön kuvauksessa opintokokonaisuuden keskeiseksi osaamiseksi on mainittu matkailukeskuksen ja paikkakunnan tuntemus ja toimiminen matkailuyrittäjien yhteistyöverkostossa valitulla tehtävällä alueella (Ahlman 2006). Tällä kaikkien matkailukeskuksissa toimivien matkailun ammattilaisten keskeiseksi yhteiseksi osaamiseksi määritellään

keskuksen ja alueen tunteminen ja verkostossa toimiminen. Yleisellä tasolla näin voitaneen todeta olevan, koska käytännössä nykyaikainen matkailukeskus on yritysten verkosto, jossa jokainen hakee oman erikoisosaamisalueensa.

Ahlmanin suunnitelmassa myynnin ja neuvonnan osalta näyttö kuvataan prosessina, joka on matkailupalvelujen ja matkailun ohjelmapalvelujen tuottamisen opintokokonaisuuksien kanssa samankaltainen. Esivalmistelut sisältävät asiakas- ja työtilojen sekä materiaalien ja työvälineiden valmistelut. Asiakaspalvelutoiminta kattaa tervehtimisen, tarpeiden ja toiveiden huomioimisen, asiakkaiden tarpeiden mukaan toimimisen, opastamisen, palautteen vastaanottamisen ja turvallisen työskentelyn. Jälkitoimissa opiskelija siistii työvälineet ja materiaalit sekä käsittelee asiakaspalautetta.

Prosessikuvaus on yhteinen kaikille erikoistumisaloille. Myynnin ja neuvonnan erikoistumisvaihtoehdon osalta prosessien sisältö on kuvattu tarkemmin ja osin hyvinkin yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi esivalmisteluissa mainitaan asiakaspisteessä olevien tietokoneiden aukaiseminen, asiakaspalvelussa erilaisten maksutapojen osaamisen ja jälkitoimissa koneiden sammuttaminen.

Näyttöympäristön osalta matkailukeskuksessa toimiminen on hieman ongelmallinen. Matkailukeskus voidaan tulkita hyvinkin monella tavalla. Laajasti ajateltuna esimerkiksi kaupunki on matkailukeskus ja toisaalta taas matkailukeskuksen voi rajata huomattavasti tiukemmin esimerkiksi hiihtokeskukseksi. Ahlmanin suunnitelmassa määritellään, että matkailukeskuksessa on erilaisia matkailuyrityksiä ja -palveluja, joiden toiminnot ovat sidoksissa matkailureitteihin ja -nähtävyyksiin sekä tapahtumiin ja tilaisuuksiin. Pienimmillään yksi iso matkailuyritys voi olla matkailukeskus, laajimmillaan matkailukeskuksessa on useita käyntikohteita ja matkailuyrityksiä. Tämän määritelmän mukaan näyttöympäristön rajauksen ei pitäisi tuottaa ongelmia näyttöpaikkojen suhteen Tampereen alueella. Varsinkin kun opiskelija voi antaa näytön myös yksittäisessä matkailuyrityksessä, jos palvelutuotannossa tehdään yhteistyötä sidosryhmien kesken (Ahlman

2006). Ahlmanin suunnitelmassa todetaan kuitenkin, että näyttöympäristön toiminnan täytyy olla jatkuvaa ja tuotannollista ja näyttö on suotavaa järjestää vilkkaan toiminnan aikaan.

Ahlmanilla suorituspaikkoina on lueteltu mm. matkailuneuvonta, hotellien ja kylpylöiden myynti ja neuvonta, liikennepalvelujen myynti- ja infopiste ja majoituspalveluyritysten myynti ja neuvonta.

5.3 *Kokemukset Ahlmanilta*

Ammattiosaamisen näyttöjen tuominen opetussuunnitelmaan tuntui aluksi vaikealta. Näyttöihin liittyvän koulutuksen, pilottiin tutustumisen ja valtakunnallisen aineiston valmistumisen myötä työ kuitenkin helpottui. Valtakunnallinen aineisto tosin valmistui varsin myöhään kun otetaan huomioon, että suunnitelmien piti olla valmiina syksyllä 2006. Oleellista oli ymmärtää ammattiosaamisen näyttö yhtenä arviointimenetelmänä ja se, että näytössä voidaan keskittyä opintokokonaisuuden keskeisiin piirteisiin ja arvioida muut asiat toisilla menetelmillä. Näin ollen opetus ohjautuu näyttöjen myötä entistä enemmän ammattitaitovaatimusten suuntaan.

Ensimmäiset uuden opetussuunnitelman mukaiset näytöt suoritetaan Ahlmanilla keväällä 2007 olevilla työssäoppimisjaksoilla. Kokeiluluontoisesti näyttöjä on käytetty matkailualan arvioinnissa kieliopinnoissa. Kielinäytöissä opiskelijat ovat esimerkiksi esitelleet oppilaitosta ruotsinkieliselle ryhmälle.

Ahlmanin suunnitelman mukaan toteutettuna matkailun näytöt antavat oppilaalle mahdollisuuden osoittaa omaa osaamistaan keskeisissä matkailun työtehtävissä. Edellä esitettyihin oppimiskäsityksiin perustuen voidaan todeta, että näytöissä oppiminen tapahtuu oppilaan valmistautuessa näyttöön aktiivisesti omaa taito- ja tietorakennetta jäsentäen, tietoa hankkien, käsitellen ja arvioiden. Näyttöön valmistautuminen on ohjasta työssäoppimisesta huolimatta paljolti oppilaan vastuulla. Tokihan syvällisen oppimisen mahdollistavaa pohdintaa voidaan käydä opettajan ja kokeneiden työntekijöiden kanssa jo ennen näyttöä. Tämä vaihe toteutuu kuitenkin viimeistään

arvioinnin ja palautekeskustelun yhteydessä. Joka tapauksessa Hakalankin (2006) tuloksien mukaisesti näytöt vaativat opiskelijalta vastuuta oppimisestaan. Myös aikaisemmin todettu oppimista edistävä aidossa työympäristössä toimiminen toteutuu Ahlmanin suunnitelmissa. Näyttöpilotissa (Lindroos 2007) havaittiin aikaisemman yhteistyön auttavan näyttöjen käyttöönotossa, joten Ahlmanillakin kannattanee suosia jo aikaisemmin tutuksi tulleita työpaikkoja näyttöpaikkoina.

Ennen näyttöjen käyttöönottoa opiskelijat ovat lähes poikkeuksetta hankkineet työssäoppimispaikat itse. Näyttöjen yhtenä ajatuksena on tiivistää yhteistyötä tiettyjen työpaikkojen kanssa. Tämä on järkevää jo pelkästään työpaikkaohjaajien kouluttamisen ja näyttöympäristöjen laadun varmistamiseksi. Toisaalta työssäoppimispaikan hankkiminen on ollut jo sinänsä hyvä tehtävä opiskelijoille, koska he ovat joutuneet ottamaan yhteyttä yrityksiin ja miettimään omia tulevaisuuden näkymiään. Aika näyttää miten yhteistyön keskittäminen tiettyihin yrityksiin vaikuttaa työssäoppimiseen ja näyttöihin kokonaisuutena.

Näyttöpilotin (Lindroos 2006) itsearvioinneissakin todetaan, että työssäoppiminen sinällään kuuluu kehitettäviin asioihin. Näyttöjen myötä myös työssäoppimiseen liittyvät käytännöt varmasti kehittyvät Ahlmanillakin.

Jämsän seudulla toteutetussa näyttöpilotissa todetaan työelämän ja opiskelijoiden olleen myönteisiä näytöille (Lindroos 2006). Ahlmanilla tästä ei toteutuneiden näyttöjen suhteen ole vielä kokemuksia.

5.4 Kysely matkailualan näytöistä

Tässä kehittämishankkeessa pyrittiin keräämään kokemuksia matkailualan näytöistä näyttöjen kanssa tekemisissä olleilta opettajilta ja Opetushallituksen virkamiehiltä. Kokemuksia ja ajatuksia oli tarkoitus kerätä sähköpostilla toteutetulla kyselyllä (Liite 1). Kysely lähetettiin 14 sähköpostiosoitteeseen 2.3.2007 ja muistutus samoihin osoitteisiin 26.3.2007. Osa vastaanottajista oli organisaatioita ja osa viestin saajista lähetti sen eteenpäin, joten tarkkaa viestin saaneiden henkilöiden määrää ei tiedetä. Vastaajat

valittiin oppilaitoksista, joissa opetetaan matkailun perustutkinnon ohjelmapalvelujen koulutusohjelmaa sekä henkilöistä, joiden tiedettiin olleen näyttöjen kanssa tekemisissä esimerkiksi Opetushallituksessa.

Lähetettyihin sähköposteihin tuli yhteensä neljä vastausta. Yksikään vastaaja ei kuitenkaan vastannut varsinaisiin kysymyksiin. Kaksi vastaajaa ilmoitti välittäneensä kyselyn aiheesta paremmin tietävillä. Yksi vastaaja ilmoitti, että oli itse ollut tekemässä valtakunnallista aineistoa, eikä vielä halunnut arvioida omaa työtään. Yksi vastaaja ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan ei ollut vielä kokemuksia näytöistä.

Kyselyn vastausten avulla ei siis saatu materiaalia tähän työhön. On täysin mahdotonta arvioida niitä syitä, jotka johtivat vastaamattomuuteen. Kysymyksiin pystyi vastaamaan, vaikka yhtään näyttö ei olisi järjestetty. Kiire on tietysti aina yksi syy, mutta samaan aikaan tehtyyn OPH:n kyselyyn työelämäyhteysistä vastasi yli 90 matkailun opettajaa (Lassila, 2.4.2007). Epäilemmeikin syyksi lähinnä ammattiosaamisen näyttöihin vielä liittyvää hämmennystä. Kaikilla on ollut kova työ saada näytöt toteutumaan jos syksyllä alkaneissa opinnoissa ja näyttöihin liittyvä kysely ei senkään vuoksi ehkä kiinnostanut. Myös vastausten vapaamuotoisuus oli ehkä huono valinta. Esimerkiksi OPH:n kysely oli Internetissä täytettävä monivalintakysely. Toisaalta kysymyksiä oli paljon ja sekin ehkä vaikutti vastausintoon. Toivottavasti vastaamattomuuden syy ei ollut haluttomuus jakaa omia kokemuksia ja osaamista, koska juuri kokemusten vaihtoa tarvitaan, jotta ammattiosaamisen näytöistä tulee toimiva arviointiväline.

6 Talotekniikka-alan kokemukset

Talotekniikka-alan ammattiosaamisen näytöistä oli saatavilla loppuraportti Porin tekniikkaopiston ammatillisten peruskoulutuksen näyttöjen kehittämisestä (Österlund 2001) ja Kouvolan seudun ammattiopistossa valmistettu näyttöihin liittyvää materiaalia (Nurmi 2007). Seuraavat kokemukset perustuvat edellä mainittuihin aineistoihin.

6.1 Ensimmäisen luokan opiskelijat

Ensimmäisellä luokalla näyttöjä ei ole järkevää järjestää työpaikoilla. Tämä siksi, että työssäoppimisjakso on vain kaksi viikkoa. Oppilaiden näyttötöiden laatu saattaa olla niin huonoa, että ulkopuoliset työnantajat ottaisivat siinä liian suuren riskin kun joutuisivat jopa purkamaan asennuksia. Lisäksi ensimmäisellä luokan näyttö koostuu neljästä osanäytöstä, joten arviointi kustannukset nousisivat liian korkeiksi. (Österlund 2001)

Opiskelijoille pidettiin ohjaustunteja pitkin kevättä ja he olivat myös tekemässä näyttöpaikkoja, joten paikat ja tehtävät olivat heille tuttuja. Itsearvioinneissa oppilaat täyttivät saman lomakkeen kuin vastaanottajat ja olivat niissä realistisia ja jopa tiukempia kuin opettajat. (Österlund 2001)

6.2 Toisen luokan opiskelijat

Kouvolassa seurattiin toisen luokan oppilaiden työmaalla antamia näyttöjä (Nurmi 2007).

6.2.1 LV-asennustyö, urakkatyömaa

Opiskelija tehtävänä oli asentaa liikehuoneiston lämmityspattereita ja –verkostoa. Aikaa tehtävän suorittamiseen oli varattu noin kaksi päivää.

Työpaikkaohjaaja seurasi näyttöä yhtä paljon kuin muunakin työssäoppimisaikana ja hänellä oli tiedossa näytön arviointiperusteet. Ohjaava opettaja kävi työmaalla kahdesti näytön aikana.

Näytön jälkeen pidettiin opettajavetoinen viidentoistominuutin arviointikeskustelu, missä opiskelijalle annettiin arviointikriteerien mukaisesti arvosanat. Keskustelussa opettaja luki ja selvensi arviointikriteerit sekä kirjasi arvioinnit. Arviointikeskustelussa keskusteltiin pitääkö opiskelijan näyttää myös käyttövesipuoli, jotta arviointi olisi to-

denmukainen. Työpaikkaohjaajan mielestä opiskelijaa voitiin arvioida tämän työn perusteella, sillä osaaminen pystytään peilaamaan.

Näytössä todettiin myös teoreettisen tiedon hallinta olevan kunnossa, koska opiskelija selvisi tehtävästä työstä itsenäisesti. Opiskelija arvioi itseään alakanttiin ja opiskelija sai osaamisestaan kokonaisnumeroksi hyvän (3). Hän oli koulussa ammattiaineissa tyydyttävän tasoinen opiskelija

Työpaikkaohjaajan mielestä arviointikeskustelu oli ylimääräistä työtä normaaliin oppilasvalvontaan verrattuna.

6.2.2 LV-asennustyö/saneeraus, tuntityömaa

Keskitasoa paremman opiskelijan näyttöpaikkana oli suurehko maalaistalo, johon uusittiin kattila, öljysäiliö sekä lämpö- ja vesijohdot.

Näytöstä ei kerrottu työpaikkaohjaajalle vaan haluttiin katsoa mitä töitä opiskelija saa yleensä tehtäväkseen. Kahden viikon kuluttua, opettajan käynnin yhteydessä huomattiin, että opiskelija sai tehdä kattilahuoneen asennuksia sekä ainakin osan vesijohdoista. Opettaja keskusteli työpaikkaohjaajan kanssa näytöstä, mikä oli hänelle ihan uusi juttu. Opiskelija tiesi etukäteen mitä näytöt tarkoittavat ja mitä niissä arvioidaan. Opettaja sopi ohjaajan ja opiskelijan kanssa, että opiskelija jatkaa töitään niin kuin näyttöä ei olisikaan ja seuraavan käynnin yhteydessä arvioidaan opiskelijan viikon aikana tekemä työ.

Käytiin myös saneerauksen kriteerit lävitse, jotka työ täytti: purku, asennus, suojaukset, yleinen käytös ja liikkuminen. Opiskelija sai numerot asennustyöstä ja saneerauksesta. Saneerauksen kriteerejä piti sovitella työmaakohtaisesti sekä oikeisiin olosuhteisiin.

Työn arviointi aika helppoa, opettaja piti arviointikeskustelun jossa kirjasi ylös kommentit ja annetut arvioinnit. Tässä kohteessa työpaikkaohjaajan ylimääräinen ajankulu kohdistui arviointikeskusteluun noin 20 min+ kahvitauko.

Lopuksi työpaikkaohjaaja oli sitä mieltä että jos näytöt eivät rasita tämän enempää ja opiskelijat saavat aidon numeron työnteosta niin ollaan oikeilla jäljillä.

Myös tässä näytössä opiskelija arvioi itsensä alakanttiin. Opiskelija sai kokonaisarvioinniksi asennustöistä hyvän (4), arviointia pudotti joidenkin asennusten esteettisyys. Saneeraus arvioitiin kiitettäväksi (5), koska opiskelija suojasi aina tarvittavat kohteet ja toimi asuttavassa kohteessa moitteettomasti.

Opiskelija oli koulussa ammatillisissa aineissa H3-H4 opiskelija. Opiskelija jatkoi töitä yrityksessä.

6.3 Keskitetty näyttöaineisto

Asiakaslähtöinen näyttötutkintojen järjestäjien Alvar-yhteistyöelin on tuottanut aikuisten näyttöaineistoja, joita pystytään hyödyntämään helposti myös ammattiosaamisen näytöissä. Se säästää huomattavasti aikaa ja rahaa. Tosin niitä pitää aina vähän räätälöidä sopimaan paikallisiin olosuhteisiin. Myös ammattiosaamisen näyttöjen ja aikuisten näyttötutkintojen eroavaisuudet pitää huomioida.

6.4 Työmaalta kuultua

Kouvolan näyttöpilotissa (Nurmi 2007) kerättiin kokemuksia työpaikoilta. Seuraavassa esitetään joitakin pilotin havaintoja.

Työpaikkaohjaajat suhtautuivat näyttöihin yllättävänkin positiivisesti asiaan kun he saivat tietoa mitä nämä näytöt oikeastaan ovat.

Arviointikeskustelun vetäjänä ja kriteereiden selkeyttäjänä toimii opettaja. Todennäköisesti hän toimii samalla sihteerinä.

Opiskelijat haluavat työelämän arviointeja koska heidän mielestään työt ovat aivan erilaisia kuin koulussa ja motivaatio korkeampi. Opiskelijat kuitenkin haluavat opettajan olevan mukana arviointitilaisuuksissa. Opettaja olisi kaikkien opiskelijoiden tasa-painottajana. Opiskelijat arvioivat itsensä usein alakanttiin.

Usealla työpaikkaohjaajalla on numeron antaminen arviointikriteerien perusteella vaikeaa. Tuntuu välillä, että he antavat paremmin sanallisen arvion ilman kriteerejä.

Työtehtävän hallinta, työprosessin hallinta ja teoreettisentiedon hallinta voitaisiin yhdistää. Tästä saataisiin hyvä arviointikokonaisuus eli työtaito minkä lisäksi arvioitaisiin työturvallisuus ja sosiaaliset taidot.

Koko luokalle on vaikea saada asennustyömaita työssäoppimisjaksolle. Luokissa on yleensä myös mukautettuja opiskelijoita.

Näytöt onnistuivat yllättävän hyvin myös urakkatyömailla. Onneksi näyttöjen suorituspaikkaa ei ole rajattu. Näyttötodistus katsottiin hyväksi välineeksi työnhakijalle.

7 Kustannukset

Porin tekniikan opiston raportissa (Österlund 2001) oli kustannukset eritelty erittäin tarkasti ja kokonaiskustannuksiin sisältävät seuraavat kustannukset: näyttötoiminnan suunnittelu, näyttöjen toteutus, näyttöjen arviointi, kolmikanta toimielimen toiminta, näyttöaineiston kehittäminen, opiskelijoiden ohjaus ja tukitoimet sekä työelämän edustajien ja opettajien koulutus.

Porin tekniikkaopiston näyttöpilotissa yhtä oppilasta kohti oli resurssoitu 26 tuntia ja kustannuksia muodostui 1150 e/oppilas. Pilotti toteutettiin 23 oppilaan ryhmälle, jolloin tunteja kului yhteensä 600 ja rahaa 26400 e. Nyt kun aletaan toteuttaa näyttöjä koko valtakunnan laajuisesti, on opettajan tuntiresurssi 0,5-1 h / oppilas / viikko.

Matkailualan näyttöpilotissa (Lindroos 2007) todettiin kustannuksia aiheutuvan työssäoppimiseen verrattuna lisätyöstä, jota tulee näyttöjen suunnittelusta ja henkilökohtaisesta ohjauksesta, arviointisuunnitelmien ja arviointikeskustelujen kirjoittamisesta, näyttösuunnitelmien laatimisesta ja dokumentoinnista yhteensä neljästä viiteen tuntia yhtä opiskelijaa kohti. Lisäksi aikaa kului näyttötodistuksen kirjoittamiseen, arviointien kokoamiseen ja yhteenvetojen tekemiseen noin kaksi tuntia opiskelijaa kohti. Tähän vielä lisätään näytön seuraamiseen (4-5 h/näyttö) ja matkoihin kulunut aika. Yhteenvevotona pilotin raportissa arvioidaan näyttöjen aiheuttamiksi lisäkustannuksiksi opettajan palkkakustannukset noin 30 tunnilta per opiskelija.

Näyttöjen aiheuttamat kustannukset eivät kaikilta osin lisää opetuksen kustannuksia, koska osa työstä tehdään samanaikaisesti työssäoppimisen ohjauksen ja arvioinnin kanssa (Lindroos 2007).

Näyttöjen aiheuttamiin kustannuksiin voidaan vaikuttaa rajoittamalla näyttöpaikkojen valintamahdollisuuksia maantieteellisesti tai hyväksymällä etänä käytävä arviointikeskustelu. Myös valtakunnallinen arvioijaverkko tai muu yhteistyö oppilaitosten kesken voi alentaa kustannuksia. (Lindroos 2007)

Ammattiosaamisen näyttöjen ajatuksena on siirtää arviointia oppilaitoksesta työelämään. Tämän pitäisi johtaa esimerkiksi kokeiden vähenemiseen oppilaitoksissa. Näin ollen opettajan työpanosta voidaan kustannuksien lisääntymättä siirtää näyttöihin. Tätä seikkaa ei huomioitu ainakaan matkailualan näyttöpilotissa.

8 Alojen ammattiosaamisen näyttöjen vertaaminen

Tässä kehittämishankkeessa on esitelty kahta hyvin erilaista toimialaa ja niiden ammattiosaamisen näyttöjä. Ammattiosaamisen näytöissä on kysymys arviointimenetelmästä joka peruseriaatteiltaan sopinee kaikille aloille. Kuinka sitten putkimiesten ja oppaiden näytöt eroavat toisistaan, vai eroavatko mitenkään?

Esitetyllä tavalla järjestettäessä matkailualan ammattiosaamisen näytöt perustuvat työprosessien ja prosesseissa esiin tulevien tietojen ja taitojen arviointiin. Näin ollen prosesseja on pystyttävä havainnoimaan joko prosessin aikana tai kerättyjen dokumenttien perusteella jälkikäteen. Matkailun näytöissä korostuu asiakaspalveluosaaminen. Asiakaspalvelun arvioiminen tilannetta näkemättä on erittäin vaikeaa.

Talotekniikka alalla asiakaspalvelu ei ole ydinosaamista, vaan tärkeimpiä asioita on työn jälki, hävikki, käytetty aika ja työturvallisuus. Näyttö arvioidaan lopputuloksen perusteella, kuitenkin työturvallisuutta ei voida lopputuloksesta arvioida vaan siihen työpaikanedustaja kiinnittää huomiota työtä tehtäessä.

Asiakaspalautteeseen vaikuttaa asiakkaan palautteenantotaidot ja kerätyn palautteen määrä. Yhtenä dokumentointi mahdollisuutena on videoiminen, jota Tomi Mandelin on kokeillut erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon näyttöjen yhteydessä. Ahlmanilla videoinnista on kokemusta myös karjatalouden ammattitutkinnosta, mutta siinä ei kyseessä ollut asiakaspalvelu.

Asiakaspalautetta on vaikea saada talotekniikka alalla, koska itse loppukäyttäjä vasta tulee paikalle kuukausien päästä. Mutta tärkeää oppilaan itsetunnon kannalta on työtovereiden välitön palaute työmaalla.

Matkailussa työn arvioiminen tuloksen perusteella on vaikeaa. Arviointi näytöissä on mahdollista esimerkiksi valmistetun mainosmateriaalin tai yksittäisen tarjouskirjeen perusteella, mutta tällaisia tehtäviä ei Ahlmanin näyttöihin sisälly. Kerran tuotetun elämyksellisen luontoretken nuotiolle on erittäin hankala palata. Pitkällä aikavälillä työtä voitaisiin arvioida taloudellisen kannattavuuden perusteella, mutta se ei ammattiosaamisen näytöissä onnistu.

Matkailun perustutkinnon näyttöjen osalta voisikin todeta, että työprosessin seuraaminen lähes välttämätöntä oikeudenmukaisen arvioinnin tekemiseksi. Muuten arvioidaan helposti ainoastaan tehtyjä työsuorituksia määrällisesti, eikä niinkään laadullisesti.

Ahlmanin suunnitelmat osoittavat, että matkailun näytöt on määriteltävä erittäin joustavasti. Eri opiskelijoiden eri paikoissa antamat näytöt voivatkin poiketa merkittävästi toisistaan. Joustavuuden huono puoli onkin se, että vertailtavuus heikkenee. Toisaalta voisi olla erittäin vaikeaa määritellä näyttö vaikka kymmenen hengen viisi tuntia kestäväksi lumikenkäretkeksi Kolin kansallispuistossa maaliskuussa.

Talotekniikassa työn arviointi lopputuloksesta on helppoa, sen näkee silmällä onko putket suorassa ja putkiasennuksiin tehdään aina myös painekoe, että nähdään myös niiden pitävyys. Hankalampaa on työturvallisuuden arviointi, koska näytön vastaanottajat eivät ole kokoaikaan seuraamassa oppilaan työskentelyä.

9 Näkemyksiä ammattiosaamisten näytöistä ja niiden tulevaisuudesta

Pedagogiselta pohjalta näyttöihin siirtyminen on erittäin tervetullutta. Opetuskäytäntöjä pitää pöyhäistä oikein kunnolla. Tekemällä oppiminen ja ongelmaperusteisuus ovat avainsanoja, oppilaita pitää rohkaista käyttämään omaa päätään ja kokeilemaan oppijaan käytännössä. Tämä vain vaatii pitkän ajan, ennen kuin paatuneemmatkin jermut opettelevat konstruktivismiin kiemurat. Tuskin he ehkä opettelevat, mutta jäävät kymmenen vuoden sisällä eläkkeelle ja sitten uusi ja uljas opettajakunta marssii PBL:een estradille ja opettavat vähenevää sukupolvea, pienemmissä ryhmissä tekemällä oppimaan.

Näyttöpilotteihin on suoraan sanoen tuhlatu rahaa. On ollut Alvaria sun muuta, toisiaan sivuavaa projektia, joissa on samoja asioita tutkittu ja tutkittu uudelleen ja uudelleen. No nyt ainakin on kansallista näyttömateriaalia kertynyt hyllymetreittäin. Valitettavasti niitä aina pitää soveltaa, ennen kun ne sopivat kulloiseenkin oppilaitokseen, oppimisympäristöön ja olemassa oleville työkaluille sopiviksi. Parempi sekin on kuin lähteä tyhjistä tempaisemaan, ainakin mennään samoilla linjoilla opetus- ja näyttösuunnitelmissa koko maassa.

Mutta kaikkein tärkeintä on se, että oppilaat pitävät näytöistä. Toivottavasti oppilaat pursuavat innostusta ja motivaatiota päästessään näyttämään kyntensä työelämän ammattilaisten edessä. Tämä ohjaa myös osaltaan opettajia suunnittelemaan oppituntejaan uudelleen, mikä varmaan on opetushallituksen salainen haave, aika ovelasti se on kiennottu näyttöjen viittaan.

Näyttöjä pelätään ehkä turhaakin, ainakin opettajat pelkäävät. Kuitenkin kaikki tähtää opiskelijan ja työelämän hyväksi. Näytöt sujuvat hyvin kun opiskelija näyttää osaamistaan niissä töissä, jota hän tekisi vaikka näyttöjä ei olisikaan.

Toivottavasti näyttöjen järjestämisen onnistumista seurataan valtakunnallisesti, jotta hyvät käytännöt saadaan jakoon ja näytöt vertailukelpoisiksi. Opiskelijoiden kannalta on ehdottoman tärkeää, että näyttöjen arviointi eri oppilaitoksissa on tasapuolista. On oletettavissa, että työnantajat katsovat työntekijää valitessaan myös näyttötodistusta ja sillä voi olla yllättävänkin suuri painoarvo valintaa tehtäessä.

10 Lähdeluettelo

Ahlman. 2006. Matkailualan perustutkinto. Opetussuunnitelma. Ahlmanin ammattiopisto. Ei julkaistu.

Hakala, R. 2006. Ammattiosaamisen näyttöjen vaikutus opetusjärjestelyihin ja opetusmenetelmiin - vain hyviä ajatuksia vai todellista toiminnan muutosta?

Lassila, H. 2.4.2007. Kirjallinen tiedoksianto Tomi Mandelinille.

Lindroos, P. 2007. Jämsän seudun matkailualan näyttöpilotti. Laadullinen raportti. Jämsän seudun koulutuskeskus.

Nurmi, V. 2007. Ammattiosaamisen näytöt arviointimenetelmäksi. Kouvolan seudun ammattiopisto. Luentomateriaalia. Ei julkaistu.

Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Saarijärven Offset Oy.

Opetushallitus. 2000. Matkailualan perustutkinto. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 20/011/2000. ISBN 952-13-0776-5.

Opetushallitus. 2005. <http://www.yle.fi/opinportti/ajankohtaista/naytto.shtml>

Opetushallitus. 2006a. Näytöt käyttöön, Vantaa, ISBN 952-13-2723-5

Opetushallitus. 2006b. OPH:n tiedote Ammattiosaamisen näyttöjen toimeenpano, 4.9.2006

Opetushallitus. 2006c. Kansallinen ammattiosaamisen näyttöaineisto. Matkailualan perustutkinto.

Opetusministeriö 1999. Ammatillisen peruskoulutuksen näyttöjen toteuttaminen. Opetusministeriön työryhmien muistioita 14:1999.

Opetusministeriö 2004. Linjausluonnos 22.4.2004. Ammatillisen osaamisen näytöt ammatillisessaperuskoulutuksessa.

Tapio Österlund, T. 2001. Loppuraportti. Ammatillisen peruskoulutuksen näyttöjen keittäminen. Porin tekniikkaopisto.

Vartiainen, M., Teikari, V. & Pulkkis, A. 1989. Psykologinen työnoptus. Otakustantamo. ISBN 951-672-066-8

LIITE 1: Kysely matkailualan opettajille

Teen yhdessä Seppo Lahtisen kanssa matkailualan (erityisesti matkailun ohjelmapalvelujen koulutusohjelma) ja talotekniikan perustutkintojen ammattiosaamisen näyttöihin liittyvää kehittämishanketta. Kehittämishanke on osa Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun opintoja. Kehittämishankkeen työnimi on ”Ammattiosaamisen näytöistä päteviä putkimiehiä ja oivia oppaita?” Työ valmistuu kevään 2007 aikana. Itse toimin Ahlmanin ammattiopistossa matkailualan opettajana.

Olen kovasti kiitollinen, jos voit hetkeksi suunnata ajatuksesi matkailualan perustutkinnon ammattiosaamisen näyttöihin (tästä eteenpäin näytöt) ja pohtia vastauksia seuraaviin kysymyksiin. Todellisia kokemuksia valottavat vastaukset ovat kullan arvoisia. Voit vastata suoraan tähän viestiin tai lähettää vastuksesi liitteenä. Kiitos ajatuksistasi ja ajastasi jo etukäteen.

1. Kuka olet ja mikä on suhteesi matkailualan perustutkintoon ja sen näyttöihin? Voi vastata seuraaviin kysymyksiin myös nimettömänä, jolloin nimeäsi ei tulla käyttämään myöskään kehittämishankkeen loppuraportissa.
2. Miten vertaisit näyttötehtävissä (valtakunnallinen aineisto tai oma aineisto) vaadittavaa osaamista ja alan työelämän vaatimaa osaamista? Tuleeko sinulla mieleen joku kokemus aiheeseen liittyen?
3. Onko näytöissä arvioitava osaaminen mielestäsi sovellettavissa muihin työtehtäviin ja millä rajoituksilla?
4. Kuinka näytöt mielestäsi sopivat matkailualalle? Mitkä ovat alakohtaisia hyviä ja huonoja puolia tai tuleeko mieleesi jotain alakohtaisia erikoisuuksia?
5. Miten työelämä on kokemuksiesi mukaan ottanut matkailualan näytöt vastaan? Onko näyttöjen suunnittelu ja/tai järjestäminen työpaikoille sujunut hyvin?
6. Miten opiskelijat suhtautuvat/ovat suhtautuneet näyttöihin?
7. Millainen on sinun oma ajatuksesi näyttöjen kehittymisestä ja tulevaisuuden näkymistä?
8. Vapaa sana eli jos jotain jäi näppäilemättä.

Jos voin ottaa sinuun aiheen tiimoilta uudelleen yhteyttä, niin kirjoita tähän yhteystietosi.

Jos haluat, niin voit lähettää tämän kyselyn matkailualan näyttöjen kanssa puurtavalle. Olen siitä jopa onnellinen.